

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการทำวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรติดต่อกันมาในเวลายาวนานนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จึงนับได้ว่าอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคนไทย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมเกษตรกรรมก็ยังเป็นสิ่งที่ยึดอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยตลอดมา เห็นได้จากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยพบว่า ภาคเกษตรกรรมเป็นภาคที่มีความสำคัญที่สุดในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจไทย

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเพาะปลูกและทำอาชีพเกษตรกรรมได้ดีประเทศหนึ่ง สังเกตได้จากการที่ประเทศไทยสามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรแต่ละชนิดได้เป็นจำนวนมากและมีคุณภาพเพียงพอที่จะส่งไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคทั่วโลกอย่างต่อเนื่องทั้งยังได้รับการตอบรับในคุณภาพของสินค้าเป็นอย่างดี ที่สำคัญเมืองไทยมีเกษตรกรที่มีฝีมือมีความชำนาญในกระบวนการผลิตที่ไม่แพ้ชาติอื่นใดในโลกนี้ (ทัตพร ศรีทัศนีย์, บรรณาธิการ. 2548: 11)

จากการสำรวจเกี่ยวกับการทำงานทางการเกษตรของประชากรในประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550: 11) พบว่าประเทศไทยมีผู้ทำงานอาชีพทางการเกษตร 16.8 ล้านคนหรือร้อยละ 50.2 โดยในจำนวนนี้แบ่งเป็นอาชีพทำนาประมาณ 10.0 ล้านคนหรือร้อยละ 59.9 ปลูกพืชอื่นๆ ประมาณ 4.5 ล้านคน และประมาณ 2.3 ล้านคน มีอาชีพทางการเกษตรอื่นๆ เช่น ประมง ปศุสัตว์ ป่าไม้และงานบริการเกษตร จากข้อมูลตรงนี้จะเห็นได้ว่าอาชีพทำนายังคงเป็นอาชีพเกษตรกรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทยอย่างมาก ประชากรส่วนใหญ่ยังเห็นความสำคัญของการปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยตลอดมา

แต่เนื่องจากปัจจุบันจากภาวะทางเศรษฐกิจโลกที่ผันผวนอย่างมาก ต้นเหตุมาจากราคาน้ำมันโลกที่ทะยานสูงขึ้นอย่างไม่ลดละเป็นเหตุให้ราคาสินค้าต่างๆสูงขึ้นตามไปด้วยราคาข้าวก็เช่นกันมีการปรับราคาตลาดรับซื้อข้าวกลางให้สูงมากขึ้น ซึ่งเมื่อมองโดยผิวเผินจะเห็นว่าเป็นเรื่องดีเพราะชาวนาคงจะมีรายได้ที่ดีตามไปด้วยแต่แท้จริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้นเลยชาวนากลับขาดทุนเนื่องจากการกักเก็บข้าวของพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อในราคาปกติแต่เอามาปล่อยขายในราคาที่สูงตามภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ทำให้ตอนนี้ชาวนาเกิดปัญหาการโดนเอารัดเอาเปรียบและไม่สามารถที่จะควบคุมราคาข้าวได้ทางออกทางหนึ่งของชาวนาก็คือการพึ่งพารัฐบาลที่พยายามจะไม่ให้ชาวนาโดนเอารัดเอาเปรียบและพยายามที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชาวนาโดยการทำโครงการเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนต่างๆและการหาตลาดที่ราคาเชื่อถือได้ให้ชาวนาเพื่อบรรเทาปัญหาให้ลดน้อยลง

สังคมชาวนาโดยมากมักจะอยู่ในท้องถิ่นชนบทดังนั้นสังคมชาวนาจึงมักจะถูกโยงรวมไปถึงสังคมชนบทอยู่เสมอ สังคมชนบท (Primitive Society) มีการดำรงอาชีพทางการเกษตรปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เป็นสิ่งสำคัญ โดยมากการทำนาจะทำการเลี้ยงชีพเป็นหลักกล่าวคือผลผลิตที่ได้จากส่วนของการทำนาก็สามารถที่จะนำไปแปรเปลี่ยนเป็นรายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งรายได้จากส่วนนี้ถือเป็นรายได้หลักของชาวนาอาจจะมียอดผลผลิตเหลือไว้บ้างสำหรับบริโภคเองในครัวเรือนแต่ใน

ปัจจุบันจากสภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมที่มีบทบาทมากขึ้นในการดำรงชีวิตของประชากรเป็นผลให้อาชีพชาวนามีบทบาทที่น้อยลงอีกทั้งจากสภาพปัญหาต่างๆที่รุมเร้าชาวนามาเป็นเวลานานโดยเฉพาะปัญหาความยากจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นโดยประชากรในภาคการเกษตรเริ่มที่จะเปลี่ยนไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะเติบโตขึ้นในอนาคต จะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาต่างๆของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะชาวนาไม่ได้มีเพียงปัญหาความยากจนเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาอื่นที่ทำให้ชาวนาต้องหันไปประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมกันมากขึ้นสภาพปัญหาของชาวนาในชนบทที่พบโดยทั่วไป

สมภพ มานะรังสรรค์, ผาสุกพงษ์ ไพโรจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์. (2548: 71-72) คือ

1. สภาพการทำของชาวนาขึ้นอยู่กับภาวะดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ หากปีใดฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลชาวนาก็พอจะขายผลผลิตที่ผลิตได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หากปีใดฝนแล้งหรือน้ำท่วมผลผลิตเสียหายชาวนาก็ต้องประสบปัญหาในการครองชีพ ทั้งนี้เพราะพื้นที่การเกษตรของประเทศอยู่ในเขตชลประทานเพียง 20%

2. ปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ในด้านการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมตามที่บรรพบุรุษเคยกระทำมา เพราะได้รับการศึกษาน้อย ขาดความรู้ที่จะปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้นโดยลดต้นทุนให้ต่ำลง

อุทัย หนูแดง (2546: 41 - 45) ได้กล่าวถึงสาเหตุความยากจนของชาวนาไทย ดังนี้

1. วิฤทธิหนี้สิน การผลิตทางการเกษตรขาดทุน หมดทุน จำเป็นต้องกู้เงินจากธนาคารมาลงทุนแล้วพบกับความขาดทุนซ้ำซากต้องกู้ยืมเงินนอกระบบเข้าสู่วงจรเดิมต้องยอมให้นายทุนกู้ไถ่ถอนที่ดินคืนมาและยึดกรรมสิทธิ์ไปและยังคงมีหนี้สินต่อไป การเป็นหนี้สินของชาวนามีผลกระทบดังนี้

1.1 ครอบครัวไม่สามารถส่งเสียให้ลูกได้รับการศึกษาได้เวลาเจ็บป่วยไม่สามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลได้

1.2 หมดพลังการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจต้องทิ้งกิจกรรมอาชีพทำนาและเปลี่ยนไปขายแรงงาน

2. วิฤทธิสิ่งแวดล้อมปัญหาวิฤทธิสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

2.1 ปัญหาขาดแคลนน้ำ ในช่วงฤดูแล้งแหล่งน้ำต่างๆของชุมชนแห้งขอดทำให้ไม่มีน้ำดื่มน้ำใช้และน้ำทางการเกษตรซึ่งปัญหานี้กินระยะเวลานาน 3 - 4 เดือน

2.2 ปัญหาดินเสื่อม เกิดจากการผลิตพืชเชิงเดี่ยวซ้ำซากทำให้ดินเสื่อมต้องใช้สารเคมีและสารพิษคือยาฆ่าแมลงอย่างมหาศาลอาหารธรรมชาติหมดไปคนยากจนได้รับผลกระทบปัญหาความมั่นคงทางอาหารนำไปสู่ความไม่มั่นคงและความรุนแรงในสังคม

2.3 ปัญหาความหลากหลายทางสังคม ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงเนื่องจากป่าไม้ถูกทำลาย การเร่งเร้าให้ปลูกพืชชนิดเดียวในแปลงใหญ่เพื่อเป็นสินค้าส่งออกทำลายความหลากหลายทางชีวภาพหนักยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร แต่ถ้าเน้นการทำไร่ นา สวนผสมจะทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร

สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับเกษตรกรก็คือ ลักษณะทางสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะของภูมิประเทศและภูมิอากาศ ดังนั้นในแต่ละภูมิภาคของประเทศก็จะมี ความแตกต่างกันในการทำเกษตรกรรม เช่น ภาคกลางจะทำนาเป็นหลัก ภาคเหนือจะทำป่าไม้เป็นหลัก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะทำไร่และทำนาเป็นหลัก โดยในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นแม้จะมีการทำเกษตรกรรมอย่างแพร่หลาย แต่ก็ประสบปัญหาหลายประการ เช่น สภาพดินที่ไม่มีคุณภาพให้ปลูกพืชได้บางชนิดและสภาพของฝนที่ไม่ตกตามฤดูกาล ดังนั้นเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงนิยมที่จะทำนาและทำไร่ เนื่องจากไม่ต้องอาศัยน้ำฝนมากนักและสามารถใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติทดแทนได้ อาชีพหลักของเกษตรกรในภาคนี้จึงเป็นการทำไร่ทำนาและปศุสัตว์

ปัจจุบันชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีฐานะที่ยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากการทำนาไม่ได้ผลและยังมีปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพของดินฟ้าอากาศมาเกี่ยวข้องด้วย อาชีพการทำนาโดยทั่วไปต้องทำตามฤดูกาลส่วนใหญ่แล้วการทำนาของชาวนาไทยยังต้องพึ่งน้ำฝนดังนั้นจึงทำให้ชาวนาที่ปลูกข้าวหรือพืชบางชนิดทำการเพาะปลูกได้เพียงบางช่วงของปีเท่านั้น จะเห็นได้ว่าการเพาะปลูกปีหนึ่งๆนั้นชาวนาจะมีช่วงว่างจากการเพาะปลูกข้าว เนื่องจากต้องรอฝนและอาจหันไปปลูกพืชเสริมประเภทที่ไม่ต้องใช้น้ำฝนหรือหันไปประกอบอาชีพอื่นๆเสริมในช่วงที่ว่าง ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวในที่นี้จะเรียกว่าช่วงรอฤดูกาลเพาะปลูกหรือช่วงรอฤดูกาล ระยะช่วงรอจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของพืชที่ปลูกและช่วงเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดฤดูฝน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2548: 14) ทำให้ชาวนามีเวลาว่างในช่วงนอกฤดูกาลเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวการว่างงานจึงเกิดขึ้นและจากปัญหาความยากจน อีกทั้งยังต้องดูแลสมาชิกภายในครอบครัวอีกหลายคนทางออกประการหนึ่งของชาวนาในด้านการหารายได้เพื่อใช้ในการครองชีพก็คือการหารายได้จากกิจกรรมภาคนอกการเกษตรโดยอาจจะอพยพไปทำงานภาคนอกการเกษตรในลักษณะชั่วคราว คือ ออกไปแล้วก็กลับมาโดยไปทำงานรับจ้างภาคนอกการเกษตรในช่วงนอกฤดูกาลเกษตร (กิจจาทิพย์ เทียงแท้, 2540: 4) หรืออาจจะหาทำอาชีพเสริมสำหรับหารายได้เข้าครอบครัวในช่วงที่รอฤดูกาลเพาะปลูกจะมาถึง

การเลือกทำอาชีพเสริมของชาวนานอกฤดูกาลทำนา อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำไม่ใช่งานด้านการเกษตรจึงไม่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติมาก แต่ขึ้นอยู่กับเงินทุน ความรู้ ความถนัดและความชำนาญมากกว่า โดยการที่จะเลือกทำอาชีพเสริมของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในด้านต่างๆของบุคคลนั้นและยังต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆอีกหลายด้านด้วยกันที่จะมาเป็นตัวผลักดันหรือเอื้ออำนวยให้บุคคลนั้นในการเลือกอาชีพเสริม แรงจูงใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการตัดสินใจในการที่จะพิจารณาว่าอาชีพที่จะเลือกทำมีความเหมาะสมกับตัวเองแค่ไหน ในเมื่อแรงจูงใจในสิ่งที่สำคัญต่อการเลือกอาชีพการศึกษาแรงจูงใจก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องการที่จะศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระดับแรงจูงใจ วิเคราะห์องค์ประกอบแรงจูงใจและปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชาวนาในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
- 1.2.3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
- 1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตประชากร

ประชากร คือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น 19 ตำบล 323 หมู่บ้าน (การปกครองและประชากรจังหวัดบุรีรัมย์) และจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพทำนา 21,822 คน (เกษตรจังหวัดบุรีรัมย์, 2562)

1.3.2 ขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็น ประชากรที่ประกอบอาชีพทำนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนทั้งหมด 400 ตัวอย่าง

1.3.3 ขอบเขตตัวแปรที่ศึกษา

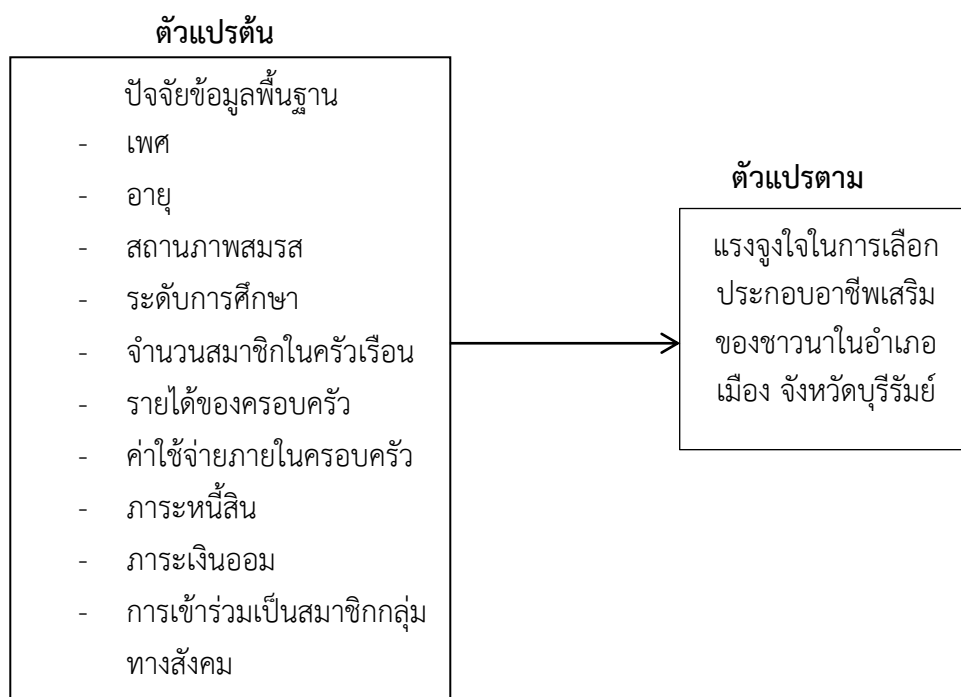
ตัวแปรที่ศึกษาสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปรต้น คือ ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรตาม ได้แก่ แรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

1.3.3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ของครอบครัว ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ภาวะหนี้สิน ภาวะเงินออม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคม

1.3.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ แรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนาในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

1.4 กรอบแนวคิดวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดและเนื้อหาในการวิจัยโดยได้ศึกษาตัวแปรพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกประกอบอาชีพเสริมและศึกษาแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมนั้น สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยแสดงในแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดวิจัย

1.5 นิยามศัพท์

ชาวนา หมายถึง บุคคลผู้ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 แรงจูงใจ หมายถึง ปัจจัยหรือสิ่งต่างๆ ที่มากระตุ้นหรือชักนำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างมีทิศทางแน่นอน

อาชีพเกษตรกรรม หมายถึง อาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกผัก ปลูกไม้ดอกไม้ประดับและทำปศุสัตว์

อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ทำให้มีรายได้หลักในการดำรงชีวิต

อาชีพเสริม หมายถึง อาชีพที่ชาวนาเลือกทำเพื่อให้มีรายได้นอกเหนือจากการทำอาชีพหลัก โดยในการวิจัยในครั้งนี้มีประเภทของอาชีพเสริมดังนี้

- ประเภทอาชีพทำประมงและปศุสัตว์
- ประเภทอาชีพเพาะปลูก
- ประเภทอาชีพรับจ้าง เช่น ก่อสร้าง กรรมกร
- ประเภทอาชีพหัตถกรรมและค้าขาย
- ประเภทอาชีพอื่นๆ เช่น แพทย์แผนโบราณ

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานะการครองเรือนของบุคคลโสด สมรส หม้ายหรือแยกกันอยู่
 ระดับการศึกษา หมายถึง ชั้นหรือปีการศึกษาสูงสุดที่สำเร็จการศึกษา ประกอบด้วย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และการศึกษาในระดับอื่นๆ

ประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพ หมายถึง ระดับความรู้หรือความถนัดของงานที่เคยทำก่อนที่จะมาประกอบอาชีพเสริม

รายได้ของครอบครัว หมายถึง เงินค่าตอบแทนทั้งหมดที่ครอบครัวได้รับจากการประกอบอาชีพทำนาต่อปี

ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว หมายถึง ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปีของครอบครัวที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพประกอบด้วย ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่ายารักษาโรคและค่าใช้จ่ายอื่นๆที่จำเป็น

ภาวะเงินออม หมายถึง จำนวนทรัพย์สินที่เหลือจากการใช้จ่ายของครอบครัวและเก็บออมเอาไว้ในรูปแบบของเงินสดหรือออมไว้ในธนาคาร

ภาวะหนี้สิน หมายถึง จำนวนทรัพย์สินที่สมาชิกในครอบครัวกู้ยืมมาจากแหล่งต่างๆหรือเกิดจากการซื้อสินค้าต่างๆ

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม หมายถึง จำนวนกลุ่มต่างๆในสังคมที่ตัวแทนครอบครัวเข้าร่วมหรือสังกัด เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ฯลฯ

ตำแหน่งทางสังคม หมายถึง การเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการประเภทต่างๆ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.

ประเภทอาชีพทำประมงและปศุสัตว์ หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงและจับสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง การเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น โค กระบือ

ประเภทอาชีพเพาะปลูก หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้แก่ ทำไร่นา สวน ปลูกผัก ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ

ประเภทอาชีพรับจ้าง หมายถึง อาชีพที่ผู้ทำงานได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวันรายขึ้น หรือเหมาจ่าย โดยค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงานอาจจะเป็นเงินหรือสิ่งของ ได้แก่ สามล้อรับจ้าง ทำงานบ้านเลี้ยงเด็ก ก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป ขับรถ ซ่อมรถ กรรมกร

ประเภทอาชีพหัตถกรรมและค้าขาย หมายถึง การทำหัตถกรรมและการค้าขาย

การทำหัตถกรรม หมายถึง การประดิษฐ์ ถัก ทอ วัสดุต่างๆด้วยมือ ประกอบด้วยการสาน ตะกร้า การทอผ้าไหม การทำหมอนขิด การถักแห การสานเครื่องมือจับปลาชนิดต่างๆ

การค้าขาย หมายถึง การนำสินค้าหรือผลผลิตมาแลกเปลี่ยนเป็นรายได้ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเงินหรือสิ่งของ

ประเภทอาชีพอื่นๆ หมายถึง อาชีพอื่นที่นอกเหนือจากอาชีพประเภทประมงและปศุสัตว์ อาชีพเพาะปลูก อาชีพรับจ้างและอาชีพหัตถกรรมและค้าขาย เช่น แพทย์แผนโบราณ หมอนวดฝ่าเท้า ฯลฯ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เพื่อให้รู้ถึงแนวโน้มในการทำอาชีพเสริมของชาวนาว่ามีแนวโน้มไปทิศทางใด

1.6.2 เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการทำอาชีพเสริมของชาวนา

1.6.3 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทำวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาอาชีพเสริม การส่งเสริมอาชีพที่มีรายได้ดีแก่เกษตรกร เป็นต้น